

Tarihi Hanlarda Yeni İşlev: Deveci Han ve Taşhan, Tokat*

Emine Saka Akın**

Begüm Demiroğlu İzgi***

Öz

Son yıllarda yapısal, doğal-kültürel nitelikleri ile buldukları kentlere kimlik kazandırarak günümüze gelebilen tarihi yapıların yeni işlev verilerek kullanılması, koruma çalışmalarında gündemde olan bir yöntemdir. Yeni işlev verilerek kullanma yöntemi, tarihi yapılara mekânsal ve kentsel ölçekte müdahalelere yol açtığından bu müdahalelerin en aza indirilmesi önem kazanmaktadır. Bu nedenle çevresel, sosyal (toplumsal) ve ekonomik sürdürülebilirlik bileşenlerinin organizasyonu yapılarak yeni işlev kararlarının verilmesi gerekmektedir. Yeni işlev kararlarının önemi ve bu kararların verilme süreçlerinin tartışıldığı bu çalışmada Tokat Kent merkezinde bulunan aynı işlevle inşa edilmiş ancak farklı işlevlerle restorasyonu yapılmış Osmanlı Dönemine ait iki han örnek seçilmiştir. Seçilen örneklerin yeni işlev kararlarının bilimsel analizler yapılmadan üst yönetici görüşü ile verildiği Taşhan ticaret, Deveci Han ise eğitim yapısı olarak restorasyon geçirmiştir. Şehir içi hanlarına örnek olan bu hanlar dışında kentte bulunan dört handan ikisinin harap olması, diğerlerinin de restorasyonlarının devam etmesi nedeniyle kapsam dışı bırakılmıştır. Seçilen örnekler hakkında literatür çalışması ile bilgiler edinilmiş ve görüşmelerle desteklenerek farklı kullanımları ile ilgili eksik olan bilgiler tamamlanmaya çalışılmıştır. Daha sonra yapıların yeni işlevlerinin değerlendirilmesi için mekânsal ve kentsel analizler yapılmıştır. Mekânsal analizler yapının mimari bütünlüğüne uygunluğu, yeni işlevin mekânsal, fiziksel konfor şartlarını karşılayabilme yeteneği ve erişilebilirlik kriterleri ile, kentsel analizler ise yapının kentsel ölçekteki yeri ve yapı-çevre kullanıcılarının memnuniyetine yönelik anketlerle değerlendirilmiştir. Yapılan çalışmalar sonucunda Taşhan'a verilen işlevin yapı ve çevresine uygun olduğu, Deveci Han'a ise uygun olmadığı görülmüştür. Sonuç olarak bu çalışma ile tarihi yapı ve çevrelerin tesadüfi değil, sürdürülebilirlik kriterleri bağlamında korunmasını sağlamak için verilecek yeni işlev kararlarının önemi ortaya konulmuş ve bu kararların verilmesinde yapılacak mekânsal ve kentsel araştırmalara yönelik yöntem geliştirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Taşhan, Deveci Han, Tarihi Kent Çekirdeği, İşlevsel Sürdürülebilirlik, Yeniden Kullanım.

New Function in Historical Inn Buildings: Deveci Inn and Taşhan, Tokat

Abstract

In recent years, the re-functioning of historical buildings, which survived to the present day by giving identity to the cities they are located in with their structural, natural-cultural qualities, is a method on the agenda in conservation studies. Since the method of giving a new function to the historical building leads to interventions at spatial and urban level, it is important to minimize these interventions. For this reason, it is necessary to make new functional decisions by well organizing the environmental, social and economic sustainability components. This study discusses the importance of decisions on the new function and the processes of making these decisions based on two examples of Ottoman Period inns, which were built for the same function but restored for different functions, in the city center of Tokat. Selected samples, Taşhan and Deveci Han, where the new function decisions were made with the opinion of the executive manager without scientific analysis, were restored for commercial and educational purposes, respectively. Apart from these inns, which are examples of inner-city inns, there are four other inns in the city, which have been excluded from the scope of this study because two are in ruins and the other two are under restoration. Information on these selected inns was obtained through literature study, and the missing information about their different uses was tried to be completed by supporting interviews. Then, spatial and urban analyses were made to evaluate the new functions of the buildings. Spatial analyses were evaluated with the suitability of the building for its architectural integrity, the ability of the new function to meet the spatial and physical comfort conditions, and accessibility criteria, while urban analyses were evaluated with questionnaires for the location of the building in the urban scale and the satisfaction of the building and environment users. As a result of the studies, it has been seen that the function given to Taşhan is suitable for the building and its environment, but not suitable for Deveci Han. As a result, this study shows the importance of new function criteria to be made in order to protect historical buildings and environments in the context of sustainability criteria, not randomly, and attempts at developing a method for spatial and urban research in making these decisions.

Keywords: Taşhan, Deveci Inn, historic city core, functional sustainability, reuse.

* DOI: 10.16971/vakiflar.952218

Makalenin Geliş Tarihi / Received Date: Ağustos 2021 / August 2021

Makalenin Kabul Tarihi / Accepted Date: Aralık 2021 / December 2021

** Doç. Dr., Yozgat Bozok Üniversitesi, Yozgat-TÜRKİYE;

e-posta: eminesaka.akin@bozok.edu.tr; ORCID: 0000-0001-5887-5553

*** Öğr. Gör. Dr., Yozgat Bozok Üniversitesi, Yozgat-TÜRKİYE;

e-posta: begum.demiroglu@yobu.edu.tr; ORCID: 0000-0002-0571-6572

Giriş

Tarihi yapılar buldukları bölgenin kültür, teknoloji ve fiziksel öğeleriyle şekillenir ve o bölgenin kimlik öğelerini oluştururlar. Uzun yıllar boyunca oluşan bu kimlik öğeleri gelişen dünyada insanların ihtiyaçları doğrultusunda değişimler/dönüşümler geçirerek çağının gereksinimlerine ayak uydururlar. Ancak, son yıllarda dünyada çok hızla gelişen teknolojiler çağın gereksinimlerini yakalamaya çalışan kentlerin fiziksel, doğal, ekonomik ve kültürel alt yapılarında çok hızlı değişiklikler oluşturmuştur. Bu hızlı değişiklikler özellikle işlevsel, çevresel ve ekonomik nedenlerle yeni gereksinimlere ayak uyduramayan (Aydın vd., 2010: 1) tarihi kent merkezlerini çöküntü alanlarına dönüştürerek tahrip olmalarına neden olmuştur. Tapan (2007: 44), günümüzde bu şekilde tahrip olmuş kent merkezlerinin korunmasına yönelik ilk eylemlerden birisinin, tarihi yapıya en uygun işlevin verilerek kullanılmasının korumanın en doğru yaklaşımı olduğunu ifade etmektedir. Bu bağlamda mevcut yapıya verilen yeni işlev olarak adlandırılan 'yeni yaşam şartlarına uyularak koruma-kullanma dengesini sağlamak' kavramı, dünyanın birçok yerinde benimsenen sürdürülebilir bir politika olarak görülmektedir (Kuyrukçu vd., 2017: 38). Ancak, tarihi yapılara verilecek yeni işlevler yapı ölçeğinde yapının bütünlüğünün, mimari özelliklerinin ve mekân kurgusunun etkilenmesine neden olacağı gibi (Altınoluk, 1998; Gazi vd., 2015: 58;) kent ölçeğinde de bölgenin kimliği, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapısının etkilenmesine neden olacaktır. Kentsel ölçekte tarihi yapıların kent kimliğine kattığı değer önemlidir. İnsanların gündelik yaşantılarının bir parçası olan ve insan eliyle yapılmış tarihi yapılar, yapı grupları ve bu yapıların oluşturdukları kent dokuları bir kentin kimliğinin oluşturulmasında güçlü bir unsurdur (Biol, 2007: 47). Bu nedenle tarihi yapıların korunmasında bir araç olan yeniden işlevlendirme hem yapı hem de kent ölçeğinde bazı sınırlar içinde yapılmalıdır (Erder, 2007: 231). Yeni işlev tarihi yapının mimari bütünlüğünü ve orijinalliğini bozmamalı (Ahunbay, 2004: 97), tarihi verileri korumalı, yapılan yeni müdahaleler gerektiğinde yapıya zarar vermeden kaldırılabilmesi ve orijinal haline getirilebilmelidir (Kuban, 2000: 118). Tarihi yapıya verilen yeni işlev ayrıca tarihi yapının ruhuna, bulunduğu kent kimliğindeki rolüne, kültür ve yaşam tarzına uygun olmalı ve toplumsal gereksinimleri karşılayabilmelidir. Bu niteliklere sahip yeni işlev tarihi yapının sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda bölgesine katkı sağlamasının yanı sıra korunarak sürdürülebilirliğini devam ettirmesine neden olacaktır (Saraç vd., 2018: 153). Uygun ve güncel işlev kararları sürdürülebilirliğin çevresel, sosyal (toplumsal) ve ekonomik üç bileşenin ilişkili ve dengeli bir biçimde bir araya gelmesi (Wilson vd., 2007: 7) ile mümkündür. Sürdürülebilirlik bileşenlerinin tek yapı ölçeğinden kent ölçeğine kadar geniş bir alanda, tarihi yapının bulunduğu kentin fiziksel, ekonomik, kültürel ve sosyal alt yapılarının iyileştirilmesini de içeren yeni bir işlev ile kullanılması tarihi yapıların geleceğe taşınmasında önem kazanacaktır. Ancak yapısal olarak ayakta olan bir yapının yeni bir işlevle yeniden kullanımı, yapı niteliğine ve mekânsal özelliklerine yönelik sorgulamaları ve analizleri gerektirmektedir (Aydın vd., 2010: 2). Bu çalışmada Tokat tarihi kent çekirdeğinde bulunan Deveci Han ve Taşhan'a verilen yeni işlevlerin hem yapı hem de kent ölçeğinde analizlerine odaklanarak yeni işlev kararlarının sürdürülebilirlikleri değerlendirilmiştir.

Geçmişten Günümüze Tokat Kenti Fiziksel Gelişimi ve Sosyo-Ekonomik Durumu

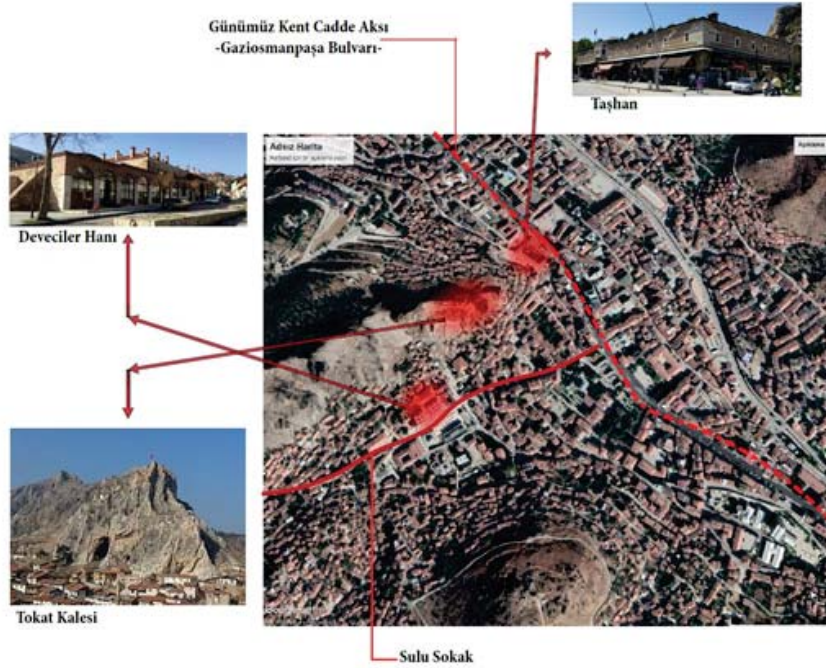
Tokat kentinin bugünkü kent merkezi Roma Dönemi'nde inşa edilen Tokat Kalesi ile oluşmaya başlamıştır (Texier, 2002: 165). Anadolu'nun Türkleşmesi sürecinde Danişmentler ile kale çevresine doğru yapılaşma başlamıştır. Anadolu Selçuklu Dönemi'nde de Anadolu'da ekonomik ve siyasi güven tesis edilince kentte, kale dışında yapılaşma artarak kentin çekirdeği daha belirgin olarak oluşmuştur. Yine bu dönemde Anadolu'da ticaretin gelişmişliği bakımından 6. sıradaki (Turan, 1993: 364) Tokat'ın merkezi, Kalenin güneyindeki Sulu Sokaktır, ulaşım aksı doğu-batı yönündedir. Sulu Sokak'ta Danişmentlerden itibaren pek çok han, hamam, cami ve medrese inşa edilmiştir (Aktüre, 1978: 146). Kentte 16. yüzyılda kayıtlara geçmiş 5-6 hanın bulunması Osmanlı Dönemi'nde de kentin bölgelerarası ticaret merkezinde olduğunu göstermektedir (Faroqhi, 2000:17-18). Kentin günümüzdeki fiziki yapısının şekillenmesinde ve belirginleşmesinde Osmanlı Dönemi'nin oldukça etkisi olmuştur. Bu dönemde kentin Sulu Sokak'tan başka önemli ticaret alanları da oluşmuştur. Ticaret hayatı canlı olan bu kent Osmanlı Duraklama Dönemi'nden sonra oldukça gerilemiş, ticaret azalmış ve Anadolu'daki önemli konumunu kaybetmeye başlamıştır. Bu dönemden sonra kent merkezinde, sadece küçük mescit ve camiler yapılmış, ticarete ve sosyal tesislere yönelik yapılar inşa edilmemiştir. Kentin fiziksel gelişimi de bu tarihlerden sonra durmuş, Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar böyle devam etmiştir. Cumhuriyetten 1980-1990'lı yıllara kadar küçük bir Anadolu kenti olarak tarihi kent

çekirdeği içinde ve yakın çevresinde fiziksel gelişimini sürdürmüştür. Bu dönemden sonra kentte ekonomik gücü yüksek olanlar geleneksel konutları ve tarihi ticaret bölgesini terk ederek ya göç etmişler ya da yeni ticaret ve konut bölgelerine taşınmışlardır. Bu nedenle Tokat tarihi kent çekirdeği 1980-1990'lı yıllardan itibaren önemini kaybetmeye başlamış ve kentin çöküntü alanı haline gelmiştir. Kentte bulunan üniversite ve askeri tabur nedeniyle 2000'li yıllardan itibaren nüfus artmaya, nüfus yapısı da değişmeye başlamıştır. Bu yıllardan itibaren de artan nüfus ve değişen nüfus yapısının ihtiyaçlarını karşılayacak konut ve ticaret alanları kentin kuzey ve batı yönüne doğru kaymıştır. (Akın, 2010: 13).

Geçmişte ticaret hayatı çok canlı olan kent Müslüman, Ermeni, Yahudi, Rum gibi farklı toplumları 1923 yılındaki nüfus mübadelesine kadar uzun yıllar bir arada barındırmıştır. Bu nedenle çok zengin bir kültür ve sosyo-ekonomik yapıya sahip kent mübadele sonrasında bu yapısını kaybetmiştir (Akın, 2010: 14). Bu yıllarda kentin azalan ticaret hayatı ile ekonomisinin daha çok tarım ve hayvancılığa dayalı olarak sürmesi sosyo-ekonomik yapısını tamamen değiştirmiştir. Dünyada toplumsal, kültürel ve teknolojik gelişmeler sonucunda insanların beklenti ve ihtiyaçlarının değişmesi Tokat kentinde 2000'li yıllarda kendini göstermiştir. Bu sürecin tarihi yapıların korunmasına yönelik olumlu yönlerde yansımaları ise Tokat yerel yönetimleri ve Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından 2005 yılından itibaren yoğun şekilde sürdürülen restorasyon çalışmaları ile başlamıştır. Harap olmuş, toprak altında kalmış pek çok yapının restorasyonu yapılmıştır.

1.Çalışma Alanı Ve İncelenen Yapılar

Zengin bir kültürel mirasa sahip Tokat kent merkezinde bir kale, altı han, bir bedesten, iki medrese, yedi hamam, bir imarethane, yirmi yedi cami ve mescit, yedi zaviye, on dört türbe ve bir saat kulesi bulunmaktadır. Bunun yanı sıra tescilli yapılmış 150'nin üzerinde geleneksel konut bulunmaktadır. Bu çalışma kapsamında ele alınan Deveci Han Kale'nin güney eteklerinde bulunan Sulu Sokak, Taşhan ise Kale'nin doğu eteklerinde bulunan Gaziosmanpaşa Bulvarı üzerinde yer almaktadır (Şekil 1). Sulu Sokak yüzyıllarca kentin en eski ticaret ve Danışmend, Anadolu Selçuklu, İlhanlı ve Osmanlı dönemlerine ait pek çok anıtsal yapı ve geleneksel konutu barındıran tarihi bir sokaktır. Gaziosmanpaşa Bulvarı ise 1800'lü yılların sonunda pek çok tarihi yapı yıkılarak açılmış, kentin günümüzdeki ana ulaşım aksıdır (Akın vd., 2013: 28). Bu bulvarın üzerinde de Anadolu Selçuklu, İlhanlı ve Osmanlı dönemlerine ait yapılar bulunmaktadır.

Şekil 1: Deveci Han ve Taşhan'ın Tokat İli Konumları (URL-1, URL-2)

1.1. Deveci Han

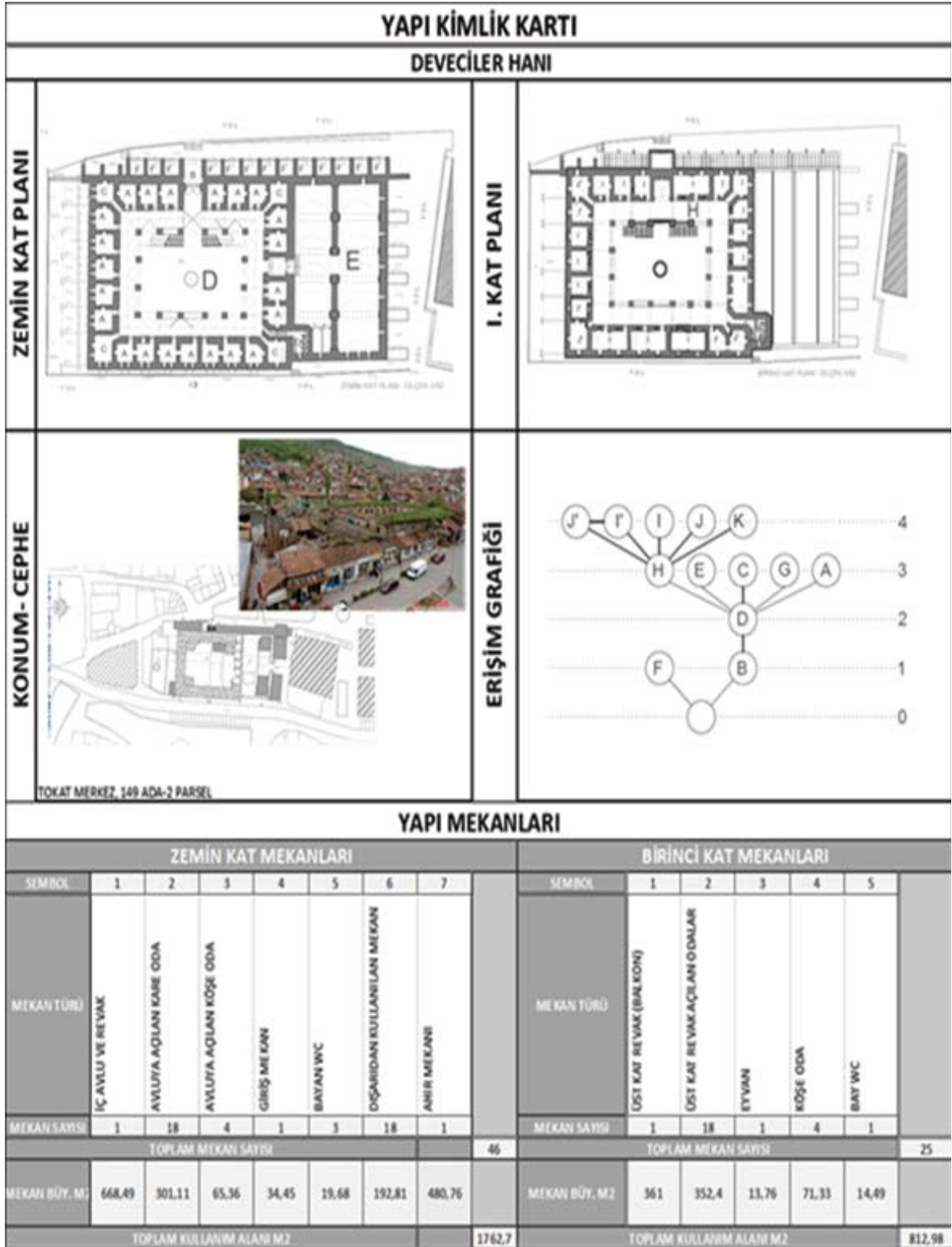
Tokat ilinin tarihi kent merkezi Sulu Sokak'ta, Kale'nin güneyinde yer alan Han'ın inşa tarihi bilinmemekle birlikte 15-16. yüzyıllara dayandırılan Osmanlı Dönemi yapısıdır (Yavi, 1986: 84; Altaş 2002: 56; Aksulu vd., 2013: 67; Şekil 2).

Şekil 2: Deveci Han (Akın Arşivi, 2019)

Dikdörtgen plan şemalı iki kattan oluşan hanın yapımında; ana malzeme harç birleşimli yığma taştır. Bununla birlikte birleşim detaylarında, kemer ve kubbelerde tuğla malzemenin kullanıldığı kâgir sistem ile inşa edilmiştir. Yapının büyük kısmının tahrip olması nedeniyle (restorasyon öncesi) dökülen duvar yüzeylerinden malzeme birleşimleri açıkça gözlenebilmekteydi. Han duvarları köşelerde kesme taşların harçlı birleşimi ile inşa edilmiş olup köşe bitimleri nizamlı bırakılmıştır. Odaların üstü düz dam olarak bırakılmış ve bunun yansıra çatı örtüsüne geçişte çatı alınlıkları üç sıra taş ve üst bitimi tuğla malzeme ile bitirilmiştir. Zeminden gelen kare kolonlar çatıda formlal olarak farklılık göstermektedir.

Deveci Han'a kuzey cepheden kare planlı ve sivri kemerli, tavanı kubbeli ve kubbesinde pandantifleri olan mekândan girilmektedir. Buradan ise basık kemerli ve tonoz örtülü ikincil geçiş ile ortasında havuz bulunan avluya ulaşılmaktadır (Altaş, 2002; 57). Üst örtüsü olmayan avlunun her iki katı revaklarla çevrilidir. Zemin katta revakların ardında dört tarafta sıralanmış bir eyvan, dört tanesi köşe odası olmak üzere 27 kare planlı oda bulunur. Yapının güneydoğusundaki köşe odasından ahır mekânına geçiş sağlanmaktadır. Dikdörtgen planlı ahır mekânı ortasında bulunan dört adet kare sütun ile iki sahından oluşur. Ticari hanlarda görülen avlu dışı sokağa hizmet eden dükkânlar bu yapıda da mevcuttur. Hanın kuzey duvarı boyunca Sulu Sokak'a hizmet veren 18 adet tonoz örtülü dükkân sıralanmış konumdadır. Avlunun kuzey yönünün sağ ve sol yanında hanın birinci katına çıkan merdivenler bulunur. (Şekil 3). Üst katta da bir eyvan ve revakların ardında odalar bulunmaktadır. Restorasyon sırasında bazı odalar birleştirildiği için yine dört tanesi köşe odası olmak üzere 17 kare ve beş dikdörtgen planlı oda bulunur.

Şekil 3: Deveci Hanı Yapı Kimlik Kartı (Akın & Demiroğlu İzgi, 2019)
(Planlar: Tokat Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi)

1.1.a. Deveci Han'ın Geçmişten Günümüze Geçirdiği İşlev Değişimleri

Osmanlı Dönemine ait yapı, develerle gelinip kalınan şehir içi hanı olarak 16. yy. da inşa edilmiştir. Yapı çevresinde 70 yaş üstü kişiler ile yapılan görüşmelerde yapıya 1950'li yıllara kadar develerle gelindiği ifade edilmiştir. Bu nedenle yapının inşa tarihinden bu yıllara kadar orijinal işlevle kullanıldığı söylenebilir. Yapı 1939 yılı depreminde oldukça hasar almış ve kitabesi bu depremde yok olmuştur (Altaş, 2002: 56). Ancak bu deprem sonrasında bilinen bir onarımı bulunmamaktadır. 1950'lerden sonra bir dönem orman deposu olarak, daha sonra belediye tarafından hayvan pazarı ve haftalık Cuma pazarı olarak kullanıldığı bilinmektedir (Şekil 4). Daha sonra 1980'lerde bir dönem belediye temizlik işleri müdürlüğü olarak kullanılan yapı, sonrasında 2-3 yıl aralığında yedi emin deposu olarak faaliyetini sürdürdü (Görüşme: Aykun, 2019).

Şekil 4: Deveci Han Terkedilme Süreci (Tokat Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi)

Tamamen terk edilip restorasyonuna başlanana kadar boş kalan yapı, bu süreçte çevredeki ticari işyerlerinin deposudur. Bu sırada yapının hem taşıyıcı sistemi hem de mekânların durumu oldukça kötü durumdaydı (Şekil 5, 6). Yapının dış duvarlarına yapılan eklenti ve müdahaleler nedeniyle duvarlar taşıyıcı özelliğini kaybettiğinden restorasyonu sırasında taş ve çelik payandalar, çelik kenetlerle duvarlara destek sağlanmıştır (Şekil 7). Yapının açık avlusunda bulunan üst kata çıkan merdivenler restorasyon sırasında kalıntıların izlerine göre yeniden yapılmıştır. Gecekondu alanı içinde uzun yıllar tahrip altında kalan Hanın batı duvarı konut yapılarının ortak duvarı olarak kullanılmaktaydı. Ayrıca avlunun ortasında bulunan şadırvan gecekondu yerleşiminin içinde bulunup, restorasyonu sırasında yerine yerleştirilmiştir. Yapının Sulu Sokak'a bakan dış dükkanları hala kullanılmamaktadır.

Şekil 5: Deveci Han 2005 Yılı, Restorasyon Öncesi (Akın Arşivi, 2005)

Şekil 6: Deveci Han Restorasyon Öncesi Harap Durumu (Tokat Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi)

Şekil 7: Duvarlara Yapılan Taş ve Çelik Payandalar (Akın Arşivi, 2019)

Oldukça harap durumdaki yapının doğu ve batı yönündeki duvarlarına bitişik gecekondu eklentileri 2007 yılında başlanılan restorasyonu ile tamamen yıkılmış ve yapı gün yüzüne çıkarılmıştır. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Devlet Konservatuarı, Türk Müziği Bölümü olarak fonksiyon verilen yapı 2012 yılında bu amaçla kullanılmaya başlanmıştır. Yapının aslındaki han odaları öğretim elemanları odaları, özel derslikler ya da odalar birleştirilerek dersliklere ve büyük mekanlara dönüştürülmüştür. Bu çalışma sırasında konservatuvar olarak kullanılan yapı 2019 yılının sonunda boşaltılarak butik otel olarak tekrar restorasyon sürecine girmiştir.

1.2. Taşhan (Voyvoda Han)

Voyvoda Han ya da Taşhan olarak bilinen yapı 1631 yılında inşa edilmiş olup Kale'nin doğu eteğindeki Tokat tarihi kent meydanında Gaziosmanpaşa Bulvarı'nda yer almaktadır (Yavi, 1986: 82: Aksulu vd., 2013: 67), (Şekil 8).

Şekil 8: Taşhan/Voyvoda Han (Akın Arşivi, 2019)

Dikdörtgen planlı ve açık avlulu yapı iki katlıdır. Kesme taş, tuğla malzemeler harçlı ve kâgir sistemde kullanılmıştır. Pencere ve kapı açıklıklarında söveler kesme taştır. Taşhan'ın da Deveci Han'da olduğu gibi avlu dışı sokağa hizmet eden dükkanları vardır. Dışarıdan kullanılan 26 dış dükkân yapının kuzey ve doğu cephesi boyunca sıralanır. Doğu cephesindeki cadde dükkânlarının ortasından yapıya girilir. Yapının giriş geçidinin kuzey ve güney yönünde üst kata çıkan merdivenler bulunur. Giriş mekânından sonra ortasında havuz olan ve doğu cephesi dışında üç kenarını revaklar saran iç avluya ulaşır. Yapı, avlu revaklarının ardında ve doğu cephesinde de olmak üzere dörtkenarı köşe odaları da dahil olmak üzere kare planlı 40 oda ve kuzey batı köşesinde kalan bir ıslak hacim mekânından oluşmaktadır. Yapının üst katına giriş mekânının karşılıklı kuzey ve güneyinde bulunan merdivenlerle ulaşılır. Dört tarafı revaklar ile çevirili birinci katta da köşe odaları dahil olmak üzere 47 kare planlı oda ve zemin katta bulunan ıslak hacim mekânı mevcuttur (Şekil 9, 10).

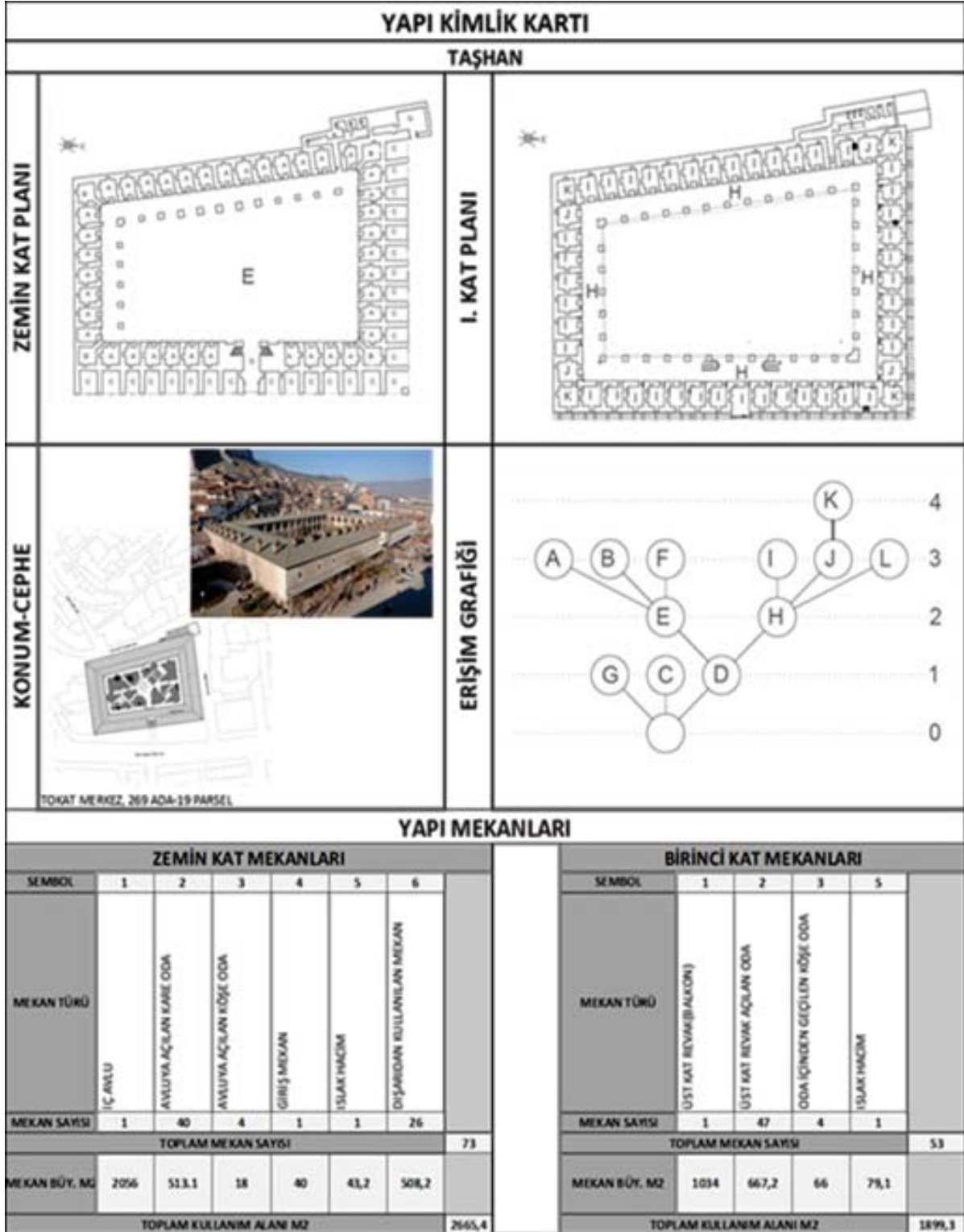

Şekil 9: Giriş Mekanından Taşhan ve Avlusu (Özen Arşivi 2009)

1.2.a. Taşhan'ın Geçmişten Günümüze Geçirdiği İşlev Değişimleri

Han olarak inşa edilen ve 1930'lu yıllara kadar orijinal işlevi ile kullanıldığı düşünülen yapı 1930'lu yıllardan itibaren oldukça değişiklik geçirmiştir. 1930'lu yıllarda avlusunun her iki katındaki revaklar duvar örülerek kapatılmış ve kemer aralarında birer küçük pencereler bırakılmış ve avluyu çevreleyen kiremit örtülü sundurmalar yapılmıştır (Yavi, 1986), (Şekil 11,12,13).

1939 yılındaki depremde hasar gören hanın doğu yönündeki revak tonozlarının ve avlu sundurmalarının bir bölümü yıkılmıştır. 1975 yılına kadar meyve sebze hali olarak kullanılan yapı 1975-1980 yılları arasında onarılmıştır. Bu onarımda sundurmalar kaldırılıp üst kat revakları açılarak, revaklar arası tamamen camla kapatılmıştır. Orijinal çatı kaplaması olan kiremitlerin yerine bakır levhalarla çatı örtülmüştür. Onarımlar sonrasında yapının üst katı 1996 yılına kadar yurt olarak kullanılmıştır. Alt katlarda ticari faaliyetler sürmüştür. 1997 yılından sonra kapatılan yapı restorasyonu yapıp 2007 yılında tekrar açılana kadar boş kalmıştır (Görüşme: Aykun, 2018). 2007 yılında tamamlanan restorasyonunda yapının mimari özellikleri orijinal haline getirilerek el sanatları-yerel ürünlerin satıldığı dükkanlar, ofis ve büro gibi faaliyetlerle ticaret yapısı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Hala aynı işlevle faaliyet gösteren yapının her bir odası bir dükkân ya da iki oda arasındaki duvar kaldırılarak daha büyük dükkân elde edilerek kullanılmaktadır. Yapının iç avlusu da günümüzde oturma ve dinlenme alanları olarak kullanılmaktadır. Yapıya herhangi bir mekân eklentisi yapılmamıştır.

Şekil 10: Taşhan Yapı Kimlik Kartı (Akın ve Demiroğlu İzgi, 2019)

Planlar: Tokat Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi

Şekil 11: Taşhan Eski Fotoğrafları (URL-3)

Şekil 12: Taşhan Eski Fotoğrafları (Tokat Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi)

Şekil 13: Taşhan Eski Fotoğrafları (Tokat Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi)

2.Bulgular

Geçmişten günümüze basit onarımlar ve çeşitli kullanımlarla gelen Deveci Han ve Taşhan'ın kullanım- larına yönelik bir anket çalışması Şubat 2019 yılında yürütülmüştür. Daha sonra yapıların mekânsal analizleri mimari bütünlüğe müdahale, yeni işlevin mekânsal gereksinimleri ve fiziksel konfor şartlarını karşılayabilme yeteneği ve erişilebilirlik kriterleri ile yapılmıştır. Kentsel analiz yine yapıların konumu, erişilebilirlik ve otopark sorunları çerçevesinde yapılmıştır. Ayrıca bu çalışmalar yürütülürken yapı ve çevre kullanıcıları ile görüşmeler yapılmıştır.

2.1. Anket Çalışması ¹

Anket çalışmasında yapıların ve çevre kullanıcılarının yeni kullanımlar ile ilgili memnuniyetlerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Deveci Han'da kullanıcı anketleri konservatuvarda bulunanların sayısı ile sınırlı kalarak 13, yapı çevresinde 30 kişi ile yapılmıştır. Taşhan'da yapı kullanıcıları ile 30, yapı çevresinde 21 kişi ile anket yapılmıştır. Rastgele seçilen deneklerle yapılan anketlere verilen cevaplarda kişilerin yaşı, cinsiyeti, eğitimi ve doğdukları yer tarihi yapıların kullanımları ve çevreleri ile ilgili görüşleri üzerinde etkili olmamıştır. Anket çalışmaları sırasında görüşmeler de yapılarak yapılar ve çevre hakkında bilgi edinilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1: Anket Sonuçları

YAPI KULLANICISI	Deveci Han / Taşhan			
	Evet (%)		Hayır (%)	
Bu yapıda çalışmaktan memnun musunuz?	38,5	90	61,5	10
Bu yapı yerine başka bir yapıda çalışmak ister misiniz?	68,2	36,7	30,8	63,3

YAPI KULLANICISI	Deveci Han / Taşhan							
	Ekonomik (%)	Sosyo-kültürel (%)	Fiziksel (%)	Diğer (%)				
Yapının yeniden işlev kazandırılarak kullanıma açılmasının bölgeye katkısını hangi sözcüklerle tanımlarsınız?	-	46,7	76,9	53,3	15,3	-	7,8	-

YAPI KULLANICISI	Deveci Han / Taşhan									
	1 (En düşük), (%)		2 (%)		3 (%)		4 (%)		5 (En kuvvetli), (%)	
Yapının bölgedeki algılanabilirliği sizce nasıl?	15,3	10	7,8	3,3	15,3	13,3	38,5	10	23,1	63,3

YAPI ÇEVRESİ	Deveci Han / Taşhan			
	Evet (%)		Hayır (%)	
Bu yapının burada olmasından memnun musunuz?	86,7	95,2	13,3	4,8
Bu yapı yerinde başka yeni bir yapı olmasını ister misiniz?	10	14,3	90	85,7

YAPI ÇEVRESİ	Deveci Han / Taşhan							
	Ekonomik (%)	Sosyo-kültürel (%)	Fiziksel (%)	Diğer (%)				
Yapının yeniden işlev kazandırılarak kullanıma açılmasının bölgeye katkısını hangi sözcüklerle tanımlarsınız?	43,3	23,8	50	71,4	-	-	6,7	4,8

YAPI ÇEVRESİ	Deveci Han / Taşhan									
	1 (En düşük), (%)		2 (%)		3 (%)		4 (%)		5 (En kuvvetli), (%)	
Yapının bölgedeki algılanabilirliği sizce nasıl?	-	-	6,7	9,5	20	57,1	13,3	14,3	60	19

2.2. Yeni İşlevin Mekânsal Gereksinimleri Karşılabilme Yeteneği

Bir konservatuvarın Türk Müziği Bölümü'nde üflemeli, vurmali, telli vd. çalgılara ait derslikler, konser salonu, tek kişilik çalışma salonları, öğretim elemanları odaları, özel sınıflar, derslikler, çalışma stüdyoları gibi ana mekanların yanında eğitim yapısı olarak bunlara hizmet edecek sergi salonu, kütüphane, yemekhane, kantin, tuvalet gibi diğer mekanlara, otopark, teknik hacim ve diğer servisleri karşılayacak

¹ Bu çalışmada yapılan anketler Ocak 2019 tarihinde yapılmış olup 2020 öncesi olduğu için etik kurul onayı alınmamıştır. Anketlerde kullanılan sorularda kişisel bilgilere yer verilmemiştir.

hacimlere ihtiyacı vardır. Bu bağlamda bakıldığında Deveci Han'ın bu gereksinimleri karşılayabilme yeteneği oldukça azdır. Yapının orijinalinde bulunan 4-5m. arasında en ve boya sahip kareye yakın odalarında yukarıda sayılan gereksinimlerden kütüphane, yemekhane, çalışma stüdyoları, derslikler, kırtasiye, kantin, tuvalet gibi ihtiyaçların karşılanması oldukça güç şekilde gerçekleşmiş ve yeterli değildir. Buna karşın yapının ilk işlevinde develerin konakladığı geniş alanda yapılan çok amaçlı salon ve sergi alanı mekân hacmi uygun olmuştur (Şekil 16, 17).

Şekil 16: Deveci Han'da Çok Amaçlı Salon (Akın Arşivi, 2019)

Şekil 17: Oluşturulan Islak Hacimler (Demiroğlu İzgi Arşivi, 2019)

Ticari bir işlevle kullanmaya yönelik gereksinimlere bakıldığında ise dükkanlar, oturma-dinlenme mekanları, tuvaletler öncelikli olarak ihtiyaç duyulan mekanlardır. Ticaret yapısı olarak kullanılan Taşhan'ın bu ihtiyaçları karşılayabilmek için yeterli mekânsal büyüklüklere sahiptir. Üstü açık iç avlunun uygun hava şartlarında oturma-dinlenme mekânı olarak yeterli olmasının yanı sıra kent kullanıcıları ve turistlerin yoğun kullanımı nedeniyle de dükkân sahiplerine ekonomik katkı sunmaktadır. Yapının orijinalinde bulunan ıslak hacim tuvalet olarak yeterli mekânsal ölçülere sahip olup, yapının ihtiyaçlarını karşılayabilmektedir (Şekil 18).

Şekil 18: Taşhan (Voyvoda Han), (Akın ve Demiroğlu İzgi Arşivi, 2019)

2.3. Fiziksel Konfor Şartlarını Karşılayabilme Yeteneği

Fiziksel konfor şartları ısınma, aydınlanma, ses ve donatı detayları noktasında ele alınmıştır. Üstü açık iç avlu etrafında sıralanan mekânlara sahip Deveci Han kalorifer tesisatı olmadığı için elektrikle ısıtılmakta-

dir. Isınma problemi ile karşı karşıya kalan yapının elektrik enerjisi ile ısıtılması sürdürülebilir bir yöntem olarak görülmemiştir. Ayrıca eğitim yapısı olarak yoğun iç sirkülasyona sahip yapının iç avlusu mekanlar arasındaki dolaşımın sürekli açık havaya maruz kalmasına neden olmaktadır. Küçük pencerelere açıklıkları ile aydınlanmanın sağlandığı yapıda aydınlanma problemi ile karşılaşmıştır (Şekil 19). Özellikle bir konservatuvar binasında ses yalıtımı ve akustik önlemlerin alınması gerekliliğine rağmen Türk Müziği eğitimi verecek Deveci Han'da herhangi bir önlem alınmamıştır. Bu durum müzik aletinden çıkan ses kalitesini etkilediği gibi mekanlar arasında yalıtımının olmayışı da gürültüye neden olmaktadır. Orijinal odalar içinde bulunan gömme dolap ya da nişler içinde oluşturulan sabit donatı detayları yeni işlev ihtiyacına cevap vermekte yetersiz kalmaktadır.

Şekil 19: Konaklama Mekanlarında Oluşturulan Derslikler (Akın Arşivi, 2019)

Taşhan, Deveci Han'da olduğu gibi ısınma problemi ile karşı karşıyadır. Kalorifer tesisatı olmayan ve üstü açık iç avlu etrafında sıralanan mekânları kış aylarında elektrikle ısıtılmaktadır. Kış aylarının bu ısınma probleminin yanı sıra üstü açık iç avlunun oturma-dinlenme mekânı olarak kullanılamaması da dükkanların ticari faaliyetlerini kısıtlamaktadır. Yaz aylarında yoğun olarak kullanılan iç avlu ve iç avlu etrafındaki dükkanların kış aylarında ticari faaliyetleri oldukça düşüktür. Ancak kentin ana aksı üzerinde bulunan Taşhan'ın dış dükkanlarının faaliyetleri bu durumdan etkilenmemektedir. Esasında anketlerde başka yapıda çalışmak isteyen kişiler de yapıdan memnun olduklarını ancak ısınma problemi nedeniyle başka yapıda çalışmak istediklerini görüşmelerde belirtmişlerdir. Yapının orijinalinde bulunan niş, ocak gibi mimari elemanlar günümüz konfor şartlarını sağlamakta yetersiz kalmaktadır. Yapıda yapılan incelemeler sırasında mevcutta olan ocağın sadece bir dükkân sahibi tarafından kullanıldığı gözlemlenmiştir (Şekil 20).

Şekil 20: Taşhan (Voyvoda Han) Üstü Açık İç Avlu ve Kullanılan Bir Ocak (Akın Arşivi, 2019)

2.4. Erşilebilirlik

Deveci Han'ın erişimi incelendiğinde üst kata, tuvaletlere, çok amaçlı salona ve bazı mekanlara geçişte basamaklar olması nedeniyle fiziksel engelli öğrencilere yönelik önlemler alınmadığı tespit edilmiştir (Şekil 21). Ayrıca merdivenlerin ya da basamakların riht yükseklikleri eğitim yapısına uygun yükseklikte değildir. Yine görme ve duyma engelliler için yürüme yolları, korkuluklar ve bir uyarı sistemi tasarlanmamıştır.

Şekil 21: Basamak ve Merdivenler (Akın Arşivi, 2019)

Taşhan'da da fiziksel engelli erişimine bakıldığında zemin katta yapıya girişte, iç avluya ve bazı dükkanlara erişimde sıkıntı yaşanmamakla beraber üst kata, tuvaletlere ve bazı dükkanlara merdiven veya basamaklar nedeniyle erişim sağlanamamaktadır. Bu yapıda da basamak riht yükseklikleri 16-17 cm. den yüksek olup konforlu değildir (Şekil 22). Deveci Han'da olduğu gibi Taşhan'da da görme ve duyma engelliler için herhangi bir önlem alınmamıştır.

Şekil 22: Dükkanlar Önündeki Basamaklar (Demiroğlu İzgi Arşivi, 2019)

3. Kentsel Analiz

3.1. Deveci Han

Deveci Han doğusunda Danişment Dönemi Yağbasan Medresesi, batısında Osmanlı Dönemi Paşa Han ve Hamamı, kuzeyinde Osmanlı Dönemi Bedesten, Sulu Han ve Takyeciler Camisi, güneyinde Osmanlı Dönemi Hacı Turhan Mescidi ve Selçuklu Dönemi Sultan Hamamı ile çevrilidir. Bu nedenle yoğun anıtsal yapı grubu içinde merkezi ve tarihi bir konumdadır. Günümüzde etrafındaki yapıların restorasyonlarının çoğunun tamamlanmış olması nedeniyle ayağa kalkan tarihi kent merkezi yerli ve yabancı turistler için uğrak noktası konumuna gelmiştir. Deveci Han'ın yeni kullanımının yakın çevresine etkileri analiz edildiğinde öncelikle otopark sorunu ve tek girişe sahip yapının servis hizmetlerini almakta sıkıntıları olduğu gözlemlenmiştir ve bu kullanıcılar tarafından da görüşmelerde ifade edilmiştir. Ses yalıtımı olmayan yapıda oluşan gürültünün, yakınındaki cami kullanıcılarının bazıları tarafından işitsel rahatsızlıklara yol açtığı ifade edilmiştir. Öğrencilerin ve öğretim elemanlarının özellikle sosyal ihtiyaçlarına cevap veremeyen yapı bu ihtiyaçlarını yakın çevreden (Takyeciler Camisi bahçesi ve çayevinden) karşılamakta güçlüğ çekmektedirler. Bu duruma yakın çevrede yaşayan kişilerce olumlu ve olumsuz yorumlar yapılmıştır.

3.2. Taşhan

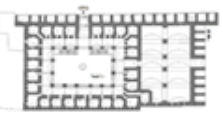
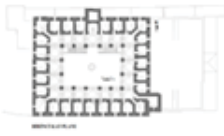
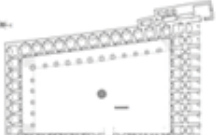
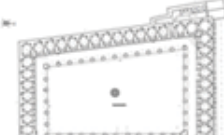
Taşhan'ın yakın çevresinde, kuzeyinde Anadolu Selçuklu Dönemi Gökmedrese, güneyinde Anadolu Selçuklu Dönemi Pervane Hamamı, doğusunda kentin ana ulaşım aksı Gaziosmanpaşa Bulvarı ve batısında geleneksel konut bölgesi bulunmaktadır. Ancak tarihi bir çevrede bulunan Taşhan'ın etrafındaki yeni yapılaşma tarihi yapılar ile ilişki kurulmadan gerçekleşmiştir. Etrafındaki kötü yapılaşma, kentin ana ulaşım aksı üzerindeki yoğun trafik nedeniyle araba ve insan kalabalıklığı Taşhan'ın gün içinde algılanmasını engellemektedir. Kent merkezinde yaşanan otopark problemi Taşhan için de geçerli olmakla beraber yapının yakınında yapılan yer altı otoparkı bu problemi çözme yeteneğine sahiptir. Kent merkezinde bulunan yapıya erişim bütün kullanıcılar tarafından rahatlıkla yapılmaktadır.

4. Değerlendirme

Bu çalışmada aynı işlevle inşa edilen Deveci Han ve Taşhan'da yapılan mekânsal ve kentsel analizler, görüşme ve anketler ile her iki yapının farklı günümüz kullanımları değerlendirilmiştir. Deveci Han'a hayvan pazarı ve haftalık Cuma pazarı, Belediye Temizlik İşleri, yedi emin deposu ve son olarak üniversite kullanımı ile ilk işlevine uygun olmayan fonksiyonlar verildiği görülmüştür. Taşhan'ın hal ve çok uygun olmamasına karşın bir dönem yurt olarak kullanılması ilk işlevine daha uygundur (Şekil 23). Bu kullanım kararları tarihi yapıyı koruma amaçlı bir yaklaşımdan ziyade günün şartlarında kentin ihtiyaçlarını karşılamaya yöneliktir.

Konservatuvar olarak yeniden işlevlendirilen Deveci Han'da yapılan mekânsal analizler sonucunda yapının bütünlüğüne müdahale edilmemesine rağmen mekânsal gereksinimleri, fiziksel konfor şartlarını ve erişilebilirlik kriterlerini karşılamadığı görülmüştür. Anket sonuçları da yapı kullanıcılarının %61,5'unun yapıda çalışmaktan memnun olmadığını ve %68,2'sinin de başka bir yapıda çalışmak istediklerini göstermiştir (Tablo 1). Yapının mekânsal analizleri ile kullanıcı anket sonuçlarının örtüştüğü yeni kullanım, kentsel analiz yapıldığında sadece otopark problemi dışında yapının restorasyonu bölgeyi ayağa kaldırmış, tarihi kent çekirdeğini gecekondular alanı olmaktan kurtarmıştır. Yakın çevresinde cami ve pek çok mescid bulunan Deveci Han'da ses yalıtımı yapılmadığı için çevre kullanıcıları müzik seslerinden rahatsızlık duymaktadırlar. Ancak yapının konservatuvar olarak kullanılmasından pek memnun olmayan çevre kullanıcıları yine de anketlerde yapının o bölgede bulunmasından %86,7 oranında memnuniyet duyduklarını ve %90 oranında yerinde başka yeni bir yapı istemediklerini belirtmişlerdir. Yapının bölgeye katkısını yapı kullanıcıları %76,9 oranında sosyo-kültürel, çevre kullanıcıları %43,3 oranında ekonomik, %50 oranında

da sosyo-kültürel olduğunu belirtilmişlerdir. Anketlerde yapı kullanıcıları yapının bölgeye ekonomik bir katkısının olmadığını söylemişlerdir. Yapı kullanıcıları %21,3 oranında, çevre kullanıcıları %60 oranında yapının bölgede algılanabilir olduğunu ifade edilmiştir (Tablo 1). Eğitim yapısı olması sebebiyle öğrenciler, öğretim elemanları ve personel dışında kullanılmayan yapıyı kent sakinleri kullanmamaktadır. Bu nedenle de kentlinin gündelik yaşantısı içinde çok kullanılan bir yapı değildir.

YAPILARIN İŞLEV DEĞİŞİKLİĞİ KRONOLOJİSİ									
	ZEMİN KAT	BİRİNCİ KAT	15/16.YY.	1950-80	1980-2000	2000-2008	2007	2007-2020	GÜNCEL DURUMU
			YAPIMYILI				RESTORASYON		
DEVECİLER HANI									
			Han işlevinde kullanılmıştır.	Hayvan Pazarı ve Haftalık Cuma Pazarı	Belediye Temizlik İşleri Müdürlüğü	Yedi Emin Deposu		GOP Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi	Boğ/Butik Otel Olarak Restorasyon Projesi Hazırlanıyor
TAŞHAN									
			1626-1652	1970-80	1980-1996	1996-2007	GÜNCEL DURUMU		
			Han işlevinde kullanılmıştır.	Meyve/Sebze Halli	Yurt		Ticari/Verel İşletmelerin Bulunuyor. (el sanatları, kafe vb. satış birimleri)		

Şekil 23: İncelenen Yapıların Kronolojik İşlev Değişikliği (Akın ve Demiroğlu İzgi, 2019)

Taşhan'da yapılan mekânsal analizlerde sadece ısınma ve erişim problemi olduğu tespit edilmiştir. Yapı kullanıcılarının %90'ının memnun olduğu ve %63,3'ünün başka bir yapıda çalışmak istemediği Taşhan'da yapılan görüşmelerde memnuniyetsizlik nedenlerinin özellikle ısınma olduğunu belirtmişlerdir (Tablo 1). Taşhan'ın ticaret yapısı olarak kullanılması orijinal işlevin mekânsal organizasyonuna uygun olmuş ve yapının bütünlüğü bozulmamıştır. Kentsel analizlerde kent merkezinde, ana ulaşım aksı üzerindeki yapının erişilebilir ve yoğun kullanımı nedeniyle bölgeye katkı sağladığı görülmüştür. Yapının bölgeye katkısı kullanıcılarının %46,7'si tarafından ekonomik ve %53,3'ü tarafından sosyo-kültürel, çevre kullanıcılarının ise %23'8'i tarafından ekonomik ve %71,4'ü tarafından sosyo-kültürel bulunmuştur. Çevre kullanıcıları ile yapılan anketlerde Taşhan'ın varlığının %95,2 oranında insanları memnun ettiği ve %85,7'sinin de orada yeni başka bir yapı olmasını istemediği görülmüştür (Tablo 1). Taşhan'ın etrafındaki yüksek katlı, tarihi veriler alınmadan ve tarihi yapı ile ilişki kurulmadan gerçekleşmiş yeni yapılaşma, yoğun insan ve trafik içinde kaybolmuş yapının algılanabilirliği çevre kullanıcıları tarafından %19 oranında ve yapıyı kullanan çalışanlar tarafından %63,3 oranında kuvvetli bulunmuştur (Tablo 1). Ancak kent içinde erişilebilir olması ve yeni kullanımın kent ihtiyacına cevap vermesi nedeniyle Taşhan kent kullanıcıları ve turistler tarafından yoğun talep görmektedir. Kent içinde bazı sorunlarına rağmen yok olmaktan kurtulan Taşhan'ın kent yaşamına dahil olduğu görülmüştür.

Tarihi yapıların orijinal işlevlerinin güncel işlevleri karşılama yetenekleri hem mimari hem de kentsel ölçekte istenilen düzeyde olması beklenmektedir. Ancak Türkiye'de tarih içerisinde Deveci Han ve Taşhan gibi konaklama yapıları olarak inşa edilen pek çok han günümüzde farklı işlevlerle kullanımına devam etmektedir. Edirne'de hapishane ve kışla deposu olan Erken Dönem Osmanlı eseri Deveci Han (1497) günümüzde İl Kültür Turizm Müdürlüğü ve Kültür Merkezi olarak kullanılmaktadır. Yapı, Kültür Merkezinin tüm ihtiyaç programının hepsini kapsayamasa dahi; çevre verileri (SWOT), çoğu mekânsal

organizasyonun kültür merkezi işlevine uygunluğu ve diğer mekanların da işleve uygun düzenlemelerin yapılabilecek olması yapının bugünkü kullanımına olanak sağlamaktadır (Pehlivan, 2018: 543). İstanbul Eminönü'nde bulunan Vakıf Han da "Büro Han" olarak inşa edilmiş olup Fransızlar tarafından I. Dünya Savaşı sırasında karargâh, daha sonra kışla ve işhanına çevrilmiştir. Uzun süre boş kalan yapı 2007 yılından itibaren otel (konaklama) yapısı olarak kullanılmaktadır (Hakyemez vd., 2014: 116). Yine Gaziantep'te bulunan Hışvahan'da (1563-1577) konaklama ve ticaret işlevlerinin bir aradadır. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi tarafından restorasyonu gerçekleştirilen yapı 2016 yılından sonra otel-restoran ve dükkân gibi çoklu işlevlerin bir arada olduğu fonksiyona dönüştürülmüştür. Yapının yeniden işlevlendirilme sürecinde ilk fonksiyonu, mimarisi ve günümüz yapı çevresi etkili olmuştur (URL 4). Lefkoşa'da bulunan Büyük Han 1570 yılı öncesi Orta Çağ binası olarak inşa edilmişken, daha sonra hana dönüştürülmüştür. Büyük Han yapısı sırasıyla; Osmanlı Dönemi konaklama yeri, İngiliz yönetimince Lefkoşa Merkez Hapishanesi, konaklama yapısı, fakir aileler için kiralık konaklama, Planlama İnşaat Dairesi tarafından ambar yapısı, Şehircilik Dairesi Tarafından ve son olarak restorasyon çalışmaları tamamlanan yapı ticari amaçlı kullanılan Kültür Merkezi olarak işlevini sürdürmektedir. Yapıların yeniden kullanımına yönelik işlev verme sürecinde çevresel uyum ve ilk fonksiyon bu yapıda da temel yöntem olarak kullanılmıştır (Altan vd., 2017: 638). Görüldüğü üzere konaklama amaçlı han yapılarının yeniden kullanımlarında çevresel verilerin ve ilk fonksiyonun mekânsal yeterlilikleri sağlaması bakımından önemli olduğu görülmektedir. Bu bağlamda çalışmada ele alınan yapılardan Deveci Han'da yeni işlev kararı ilk fonksiyon düşünülmeden, analiz edilmeden verilmiştir. Verilen bu kararlar restorasyonu yapılan Deveci Han yeni işlevin mekânsal ihtiyaçlarını karşılayamadığı için bir süre sonra boşaltılmıştır. Taşhan'da ise verilen işlev ilk fonksiyona uygun olduğu için hem yapının korunması hem de ekonomik olarak sürdürülebilir bir uygulama olmuştur.

5. Sonuç ve Öneriler

Günümüzde tarihi çevre ve yapıları korumada restorasyonların onarımdan ziyade yeniden kullanılarak kent yaşamına dahil edilmesi anlayışı sürdürülebilir çağdaş koruma anlayışıdır. Bu anlayışın yeni bir işlev vererek tarihi yapıların yeniden kullanımının sağlanması Tokat gibi küçük kentlerde 2000'li yıllardan sonra görülmeye başlamıştır. Geçmişte bilinçsizce farklı kullanımlarla günümüze gelebilen Deveci Han, Sulu Sokak'ta yeni işlev verilerek 2007'de restorasyonu başlatılan ilk örnektir. Yapıya yeni işlev verilme kararı Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi'nin yeni kurulacak Devlet Konservatuvarı için Tokat Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nden bu yapıyı talep etmesi ile şekillenmiştir. Bu karar gecekondu alanına dönen tarihi kent çekirdeğinin bu işleyle soylulaştırılmasına neden olabileceği için kabul görmüştür. Ancak Deveci Han'a verilen bu yeni işlevin yapıya mekânsal olarak uygun olmadığı konservatuvar olarak kullanılırken yapılan analizler göstermiştir. Bu nedenle de 2019 yılının sonunda konservatuvar bu binadan taşınarak boşaltılmıştır. Deveci Han'da görülen bu yanlış işlev kararı hem yapıya zarar vermiştir hem de ekonomik olmamıştır. Elbette tarihi yapılarda restorasyon çalışmaları yeni işlev verilerek başlamalıdır. Ancak bu kararda orijinal işlevin mekânsal boyutlarının yeni işlevin mekânsal gereksinimlerini karşılayabilme yeteneğine sahip olması önemlidir. Eğer yapıya uygun işlev verilmezse ya işlevi uygun hale getirmek için yapıya müdahalede bulunulur ya da Deveci Han'da görüldüğü gibi yapı boşaltılarak yeni başka bir kullanım için tekrar restorasyon sürecine girer. Kısaca yapılan mekânsal analizler ve anketler Deveci Han'ın eğitim yapısı olarak kullanım kararının isabetli olmadığını, Taşhan'ın ise ticaret yapısı olarak kullanma kararının isabetli olduğunu göstermiştir.

Ele alınan her iki yapı kentsel ölçekte değerlendirildiğinde, yok olmakta olan bu yapıların restorasyonlarının yapılması buldukları bölge içinde kent morfolojisinde görünürlüklerini tekrar kazandırmıştır. Yani kentlerin mekânsal kimlik oluşumunda önemli yerleri bulunan bu tarihi yapıların varlığı işlev devamlılığı

olsun ya da olmasın buldukları bölgede mekân morfolojisinde kimliğin tanımlayıcı unsurları olduğu görülmüştür. Ancak uygun işlevler verilmediği müddetçe yapılar sürdürülebilir bir kullanıma sahip olmayacaklar ve kent yaşamına katılmayacaklardır. Bu bağlamda tarihi yapı ve çevrelerin korunmasında bir araç olan yeni işlev/işlev kararlarının bilimsel ve bütüncül bir koruma anlayışı ile yapılması için sürdürülebilirlik bileşenlerinin tüm dinamiklere göre analiz edilmesi önem kazanmaktadır. Sonuç olarak bilimsel analizler yapılmadan verilen yeni işlev kararları tarihi yapı ve çevreleri korumada en önemli sorunlardan biri olarak saptanmıştır.

Konaklama amaçlı inşa edilen Tarihi Han yapılarında yeniden kullanıma yönelik alınacak kararlarda;

- Han yapılarında mekansal yeterlilikler açısından öncelikli ilk fonksiyonu olan konaklama işlevinin düşünülmesi daha uygun olacaktır. Ancak bu kararı verirken yapının kent içindeki konumunun yeni işleve (otopark, trafik, yapının konaklama için uygun bir bölgede bulunması gibi) ve kentin konaklama için yeterli turizm potansiyelinin olup olmadığı analiz edilmelidir. Kentin turizm potansiyeli Deveci Han'ın butik otel olarak yeniden kullanımına olanak verip vermeyeceğinin analizlerinin yapılması gereklidir.
- Konaklama dışında kentin ihtiyaçları doğrultusunda verilecek yeni işlev kararında yapının mimari bütünlüğünü bozmayan, kullanıcı ve insan gereksinimlerini karşılayan, erişilebilir nitelikte yapının asıl işlevine, mekansal gereksinimler ve ruhuna uygun olmalıdır.
- Uygun işlev tarihi yapıyı kent yaşamına katarak sosyo-kültürel sürekliliği ve kent kimliğinin korunmasına katkı sağlamalıdır.

Bu bağlamda Tarihi Han yapılarına kentin ihtiyacına göre öncelikle konaklama ya da ticaret, kültür merkezi, işhanı gibi ofis kullanımlarına uygun işlevler bu yapıların mekânsal bütünlüklerine zarar vermeyeceği gibi mekânsal gereksinimleri de karşılayacaktır. Böylece uygun işlevler tarihi yapıların tekrar tekrar restorasyonlarının yapılmasının önüne geçilerek, sürdürülebilir bir koruma ile bölgeye hem ekonomik hem de sosyo-kültürel katkılar sunacaktır.

Etik Kurul İzni: Bu çalışmada yapılan anketler 2020 yılı öncesi yapılmış olup o dönemde etik onayı gerekmemekteydi. Ayrıca kullanılan sorular kişisel herhangi bir bilgi içermemektedir.

Kaynaklar

A. Araştırma ve İnceleme Eserler

- Ahunbay, Zeynep (2004). *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*. Yapı Yayın-28, Üçüncü Baskı, İstanbul.
- Akın, Emine Saka (2010). "Tarihten Günümüze Tokat". *Heerlife Dergisi*, (13-14), 64-66.
- Akın, Emine Saka ve Hamiyet Özen (2013). "Tarihi Yapılarda Yeniden Kullanım Sorunları Tokat Meydan ve Sulu Sokak". *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 8 (1), 21-48.
- Aktüre, Sevgi (1978). *19. Yüzyıl Sonunda Anadolu Kenti Mekânsal Yapı Çözümlemesi*. ODTÜ Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, Ankara.
- Altan, Hasan, ve Şefika Karaderi Özsoy (2017). "Tarihsel Süreçten Günümüze Büyük Han ve Yeniden Kullanıma Adaptasyonda Sosyokültürel Sürdürülebilirlik Bağlamında Mekân İşlevlendirilmesi". *The Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 7(4), 634-654.
- Altaş, Naciye (2002). "Tokat Şehir İçi Hanları". *Tokat Kültür Araştırma Dergisi*, (10), 53-57.
- Altınoluk, Ülkü (1998). *Binaların Yeniden Kullanımı*. İstanbul: YEM Yayınları.
- Aydın, Dicle ve Esra Yıldız (2010). "Yeniden Kullanıma Adaptasyonda Bina Performansının Kullanıcılar Üzerinden Değerlendirilmesi". *METU JFA 2010/1*, (27:1), 1-22, DOI: 10.4305/METU.JFA.2010.1.1.
- Biröl, Gaye (2007). "Bir Kentin Kimliği ve Kervansaray Oteli Üzerine Bir Değerlendirme". *Arkitekt Dergisi*, (514/Kasım-Aralık 2007), 46-54 (Avery Index to Architectural Periodicals) (AIAP).
- Erder, Cevat (2007). *Tarihi Çevre Bilinci*. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Basım İşliği.
- Faroqhi, Suraiya (2000). *Osmanlı'da Kentler ve Kentliler: Kent Mekânında Ticaret, Zanaat ve Gıda Üretimi (1550-1650)*. çev. Neyyir Kalaycıoğlu. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay.
- Gazi, Aylin ve Elvin Bodurođlu (2015). "İşlev Değişikliğinin Tarihi Yapılar Üzerine Etkileri Alsancak Levanten Evleri Örneđi". *Megaron*, 10(1): 57-69. DOI: 10.5505/MEGARON.2015.86570
- Hakyemez, Bengü ve Bilge Gönöl (2014). "Eminönü Hanlarının Yeniden İşlevlendirilmesi Kapsamında Değerlendirilmesi: IV. Vakıfhan". *Beykent Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 7 (2), 101-129.
- Kuban, Dođan (2000). *Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu Kuram ve Uygulama*. İstanbul: Yapı Endüstrisi Yayını.
- Kuyrukçu, Zafer ve Emine Yıldız Kuyrukçu (2017). "Tarihi ve Kültürel Süreklilik Bağlamında Sait Bektimur Evi'nin Yeniden Kullanımı". *Artium*, (C. 5-S. 2), 38- 50.
- Pehlivan, Gamze Fahriye (2018). "Anıtsal Türk Mimarlık Örneklerinden Deveci Han'ın Yeniden İşlevlendirilmesi". *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (43), 537-559.
- Saraç, Ömer ve Canan Tanrısever (2018). "Kastamonu'da Yeniden İşlevlendirilen Tarihi Yapıların Sürdürülebilirliğe Etki Eden Çekicilik Faktörleri". *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, (C. 29-S 2, Güz), 151- 163.
- Tapan, Mete (2007). *Soru ve Cevaplarla Koruma*. İstanbul: Türkiye Mimarlar ve Mühendisler Odası Birliđi.
- Texier, Charles (2002). *Küçük Asya*. Üçüncü Cilt. Ankara: Enformasyon ve Dökümantasyon Hizmetleri Vakfı.
- Turan, Osman (1993). *Selçuklular Zamanında Türkiye*. İstanbul: Bođaziçi Yayınları.

Wilson, Clare, Barry Smith, ve Peter Dunn (2007). *A Guide to Developing a Sustainability Strategy and Action Plan*. Uk: Future Print Limited.

Yavi, Ersal, (1986). *Tokat, Niksar, Zile, Artova, Erbaa, Turhal, Reşadiye, Almus*. İstanbul: Güzel Sanatlar Matbaası A.Ş.

B. Elektronik Kaynaklar

URL-1: Google Earth, Konum: 40°19'09.73''K 36°33'05.12''D (Erişim Tarihi: 09.062021)

URL-2: https://tr.wikipedia.org/wiki/Tokat_Kalesi (Erişim Tarihi: 09.062021)

URL-3: <https://Twitter.Com/Tokatvaliligi/Status/907194922238869504> (Erişim Tarihi: 15.05.2021)

URL-4: https://www.researchgate.net/profile/Aysenur_Islek/publication (Erişim Tarihi: 20.11.2021)

C. Fotoğraf Arşivleri

Begüm Demiroğlu İzgi. Fotoğraf Arşivi.

Emine Saka Akın Fotoğraf Arşivi.

Hamiyet Özen Fotoğraf Arşivi.

Tokat Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi.

D. Sözlü Kaynaklar

Görüşme (2019). Mehmet Aykun. Tokat: Tokat Vakıflar Bölge Müdürlüğü.